

**VIGESIMA SEPTIMA DIES.
DE S. PANTALEONE MARTYRE
NICOMEDIÆ IN BITHYNIA.
VITA ET MARTYRIUM**

**Juxta interpretationem Aloysii Lipomani ad
textum Simeonis Metaphrastæ
Græcum denuo exactam.**

CAPUT I.

**S. Pantaleonis natales; conditio; conversio tam
ejus, quam patris sui, & cæci, quem sanaverat.**

[1] Cum idolorum caligo diffusa esset per totum orbem terræ, quando Maximianus tenebat scepra Romani imperii, tunc cognitus fuit Nicomediæ admirabilis & magnus inter martyres Panteleemon. [S. Pantaleonis patria, parentes, educatio,] Ex ea enim sui generis ducebat originem: & vocabatur quidem Pantaleon: erat autem filius Eustorgii, opibus quidem insignis, impietate autem clarioris: erat enim deditus superstitioni gentilium, & ardenti zelo in eam erat incensus. Erat vero illi mater fidelis, quæ, quod ad religionem attinet, cum marito pugnabat ex diametro: & bene affecta erat Eubula (id enim erat ei nomen) in res Christianorum. Cum a tali ergo matre & magistra bonus educaretur Filius, corporali simul & spiritali ejus privatur nutrimento, lege mortis & communis naturæ, imperfectam & immaturam agens ætatem, cum parum (proh dolor!) esset usus materna illa curatione.

[2] [disciplina medica, favor apud imperatorem;] Postquam autem vidit pater, eum per ætatem esse aptum disciplinis, tradit grammatico; deinde præceptoribus &

institutoribus. Postquam vero fuit in Græcis satis doctus disciplinis, docetur medicinam, in ea arte illo tempore viro excellentissimo, nomine Euphrosyno, traditus in disciplinam. Ille autem celeritate ingenii, tamquam avis quædam secans aërem, magna facilitate omnia pervasit, parum indigens eorum, qui eum adjuvarent, laboribus, propter vires ingenii. Sicque brevi æquales omnes a tergo reliquit. Erat autem & moribus modestus, & sermone jucundus, & pulcritudine insignis. Quæ quidem faciebant, ut cum magna voluptate esset in ore omnium, & haberetur ab omnibus in admiratione: adeo ut ipse Maximianus, cum illum aliquando vidisset (ventitabat enim in regiam, sequens magistrum) non silentio præterierit; sed eum accersens, de ipso inquisierit, cujusnam esset filius, & unde; & alia rogaverit: quin etiam præceptori mandaverit, ut eum, quam citissime fieri posset, in omni exerceret medicina: ejus enim moribus & flore virtutis delectabatur; & statuit illum habere in regia.

[3] [accessus ad S. Hermolaum,] Illo autem tempore quidam senex, religione Christianus, nomine Hermolaus, erat absconsus in quadam domuncula cum aliis Christianis (id enim faciebat metus imperatoris;) qui cum videret Pantoleonem euntem ad præceptorem, & externa testa animadverteret celari margaritam, considerans quisnam esset ejus incessus, quis motus, quis adspectus, quanta esset ejus oculorum serenitas & tranquillitas; hæc, inquam, cum ille videret, & (sicut generosum quemdam equum ii, qui tenent harum rerum scientiam, etiamsi sit adhuc pullus, judicant fore optimum; [aut ex tenera adhuc planta arborem aptam ad fructum]) cognovisset per spiritum fore, ut Pauli sententia cerneretur vas electionis, magni ducebat & plurimi hoc faciebat, si talem illam venatus esset animam. Cum eum itaque prætereuntem aliquando accersisset, rogavit, ut ingrederetur in illam, in qua latebat, domunculam. Ille autem ingressus est. Quem cum prope fecisset sedere, rogavit de genere, &

parentibus, & cujusnam esset religionis, & deinceps singula. Pantoleon vero statim omnia refert, ut rei habebat veritas: & quod mater quidem jam esset mortua, quæ erat religione Christiana; pater autem vivens sit mortuus, gentilium sequens superstitionem. Deinde cum adjecisset senex: Tu autem, bone Fili, cujusnam vis esse partis, & utrius religionis? Pantoleon vero, Mater quidem, inquit, cum esset adhuc superstes, suasit, ut assentirer ejus religioni, quod quidem mihi placebat: pater autem, ut qui sit fortior, cogit me religioni suæ dare operam: vult enim me referre in numerum palatinorum. Quænam vero est ea, cui studes, disciplina? ait senex. Æsculapii, inquit, & Hippocratis, & Galeni: nam hoc quoque visum est patri meo. Quin etiam ipse nobis affirmavit magister, quod si eam accurate didicero, potero curare omnem morbum humanum, & eam, ut fortiorem, objicere cuivis affectioni.

[4] Hermolaus autem ex illius verbis occasione accepta & semine, [qui religionem Christianam ei suadet,] tamquam pulcherrimum nactus receptaculum, cœpit divinum fidei fluentum in id effundere: Crede mihi, dicens, o optime Adolescens, vera dicenti. Hæc Æsculapii, Hippocratis & Galeni parva sunt, & parum possunt prodesse iis, qui eis utuntur. Quin etiam dii ipsi, quos colit Maximianus, sunt vana omnino fabula; & leviorum mentium deceptio. Unus autem solus verus Deus est Christus: in quem si credideris, ejus sola invocatione omnes morbos solves & fugabis: qui cæcis quidem lucem, mortuis autem vitam, leprosis dedit purgationem: qui eos, qui a Maximiano adorantur, dæmones solo verbo & jussu expulit ab hominibus: cujus etiam vestimenti fimbria, cum eam solum tetigisset mulier, statim stitit canales sanguinis, qui duodecim annos integros fluxerat. Et quid opus est, res illius dicere? perinde enim est, ac arenam, stellas, & aquae * guttas dimetiri, ejus miracula enumerare & magnalia. Et nunc quoque adest suis adjutor inexpugnabilis, consolans in molestiis, dilatans in

afflictione: in rebus, inquam, adversis, & iis, quæ præter nostram voluntatem accidunt, preces minime exspectans, sed præveniens ipsum quoque motum cordis. Quin etiam iis, qui ipsum diligunt, majora, quam ipse fecit, præbens facienda miracula, donat deinde vitam, quæ nullum habet finem.

[5] Hæc verba cum Pantoleon, tamquam bona terra, [Deo per miraculum concurrente.] corde accepisset & abscondisset, credebat, & vera esse judicabat, & ab eis omnino pendeat, & suaviter in eis meditabatur, & dicebat Hermolao, se ea sæpe audivisse a matre, & vidisse eam orantem, & Deum, quem ipse prædicat, invocantem. Volebat autem hæc quoque suo magistro significare. Quotidie ergo ibat Pantoleon ad senem, & se pulcris his fluentis oblectabat, & ad veram fidem paulatim confirmabatur: & ad magistrum quotidie ventitans, non prius domum redibat, quam suas aures oblectasset verbis senis. Aliquando itaque revertens a præceptore, cum parum a via propter usum aliquem declinasset, videt infantem mortuum, quem momorderat vipera, & ipsam belluam prope eum stantem, & veluti ostendentem, quisnam cædem fecisset. Eum ergo, cum id vidisset, invasit timor, & secessit paululum. Deinde cum rursus seipsum collegisset, est reversus, & stetit juxta puerum. Judicabat enim, hoc esse sufficiens signum eorum, quæ senex dixerat, si vera essent: Surget enim, inquit, puer ejus verbo, & id patietur bellua, quod ipsi fecit. Hoc ei in mentem venit, & precibus petivit, & simul visus est infans vivus, & bellua mortua, & quæ apud eam erat, ea, quæ intelligentia apprehenditur, bellua multo magis perdita & enecta.

[6] Cum ad perfectionem ergo fidei in Christum sic pervenisset Pantoleon, statim adspexit in cælum externis * oculis, & Deo, qui eum vocaverat a tenebris interitus ad lucem veritatis, benedixit cum multa animi tranquillitate.

[Pantaleon baptizatur, clam patre ethnico,] Deinde cum ferre non posset lætitiā, ad senem accedit Hermolaum, & exponit id, quod acciderat, & venerandum ab eo petit baptismum. Ille autem (sciebat enim quidnam cuinam largitur) in hoc libenter inservit, & eum, qui erat luce dignus, divino perficit baptisate. Cum vero septem dies mansisset apud senem, poculentis ipsius verbis cor ejus irrigatur, & pinguefit anima, venterque divinis impletur fluminibus. Sicque vixit sub bono spiritu, multis conservatus utilitas & illuminatio. Cum fuisset autem dies octavus, venit ad patrem. Ille vero, Ubi eras, inquit, Fili prioribus diebus, & me coniecisti in magnam animi ægritudinem? Numquid tibi accidit aliquid præter expectationem? Is vero, Ad quemdam, inquit, ex iis, qui versantur in aula regia, gravi morbo laborantem, profecti eramus ego & magister, & quoniam is erat gratus imperatori, & dignus cujus magna cura gereretur, non erat omnino facile nobis illinc recedere, sed perpetuos septem dies illic fuimus præsentēs, donec ille sanitatem puram est consecutus. Hæc dixit, non dicens mendacium, sed mystice verba dispensans in iudicio œconomicæ, non autem mali alicujus consilii causa.

[7] [quem paulatim avertit ab idolis,] Itidem cum sequenti quoque die venisset ad magistrum Euphrosinum, (quoniam ille quoque eadem interrogavit) ad eum simili usus est excusatione, Pater, dicens, emit agrum, & me eum jussit accipere, a quo non est mihi otium discedendi, donec ejus omnia attente inspexero, & iis, quibus oportet, curam illius tradidero. Est enim magni pretii, & qui cum nulla alia potest conferri possessione. Hoc vero dicebat, tacite innuens gratiam divini baptismatis. Porro autem magnum adhibebat studium & diligentiam, ut patrem ab errore abduceret, & efficeret, ut pietati assentiretur; eum, qui ipsum genuerat secundum carnem, ipse per spiritum studens regenerare. Quocirca numquam cessavit ipsum sapienter aggredi, & proponere interrogationes, quæ non

facile solvi possent; & sic ejus in falsos deos superstitionem conari dissolvere. Quanam enim de causa, dicebat, o pater, qui ab initio quidem stabant, nunc adhuc stant, sedendi numquam memores? Quicumque autem rursus sedent, sic manent perpetuo, & numquam visi surgere? Hæc & alia similia pater audiens, hæsitabat in eorum solutione; & jam in sua de diis opinione labascebat, & erat ancipitis sententiæ. Quod quidem videns Pantoleon, Christi nomen magnis laudibus efferebat, & magnas ei agebat gratias, quod patrem suum saltem reddidisset dubitantem, & (quod divinus ait Oseas) cor dividentem. Quocirca nec eum videbat, ut solebat, frequentia & optima offerentem sacrificia.

[8] [& sanato per miraculum cæco,] Cum itaque primo voluisset conterere & destruere patris simulacra, quæ in ejus cubiculo erant multa, se continuit: is enim honorare patrem magni faciebat: dicebat enim: Ego eum potius inducam persuasionem, lenitateque & mansuetudine efficiam, ut Christo credat; & sic ambobus ea licebit dejicere. Et ideo is, qui patrem præcepit honorare, illius magnam amplectens pietatem, aptam præbuit occasionem; quæ fecit, ut ejus pater plane & placide crederet: & procuravit, ut ille magnam sibi pararet mercedem. Hæc cum cogitaret Pantoleon, accedunt quidam, cæcum, qui manu deducitur, adducentes. Cum fores autem pulsassent, rogabant, an adesset Pantoleon medicus. Cum vero adesse intellexissent, exspectabant. Ille autem cum audiisset, cum maximo studio egreditur, patrem quoque simul assumens. Cum autem vidisset cæcum, rogavit, quonam opus haberet. Ille vero, Luce, inquit, qua sum privatus, & qua nihil est hominibus jucundius. Misericordia ergo motus meæ calamitatis, da, ne sic vivam imperfecte, & veluti ex dimidio: sed videam solem, [videam cælum:] nam nos quidem sic viventes, nihil differimus ab iis, qui sunt apud inferos. Et cum facultates omnes medicis præbuerimus, modicum quoque

lumen, quod erat nobis reliquum, amisimus; hoc solum a præclaris illis medicis assecuti, quod cum facultatibus luce quoque simus privati. Pantoleon autem, Cum aliis, inquit, medicis tuas dederis facultates, & nullam acceperis utilitatem, si rursus adspexeris, quid mihi dabis? Ille vero, Quæ sunt, inquit, reliqua ex meis facultatibus, exsolvam prompto & alacri animo. Deinde Pantoleon, Donum quidem, inquit, lucis per nos tibi dabit Pater luminum: tu autem, quæ mihi es pollicitus, vade, & da pauperibus.

[9] Hæc cum audiisset pater, eum a cæpto abducebat, Noli, [convertit ad Christum, una cum cæco sanato.] dicens, o Carissime, ne tu etiam irridearis. Quid enim plus poteris, quam priores medici? Pantoleon autem, Nemo, inquit, ex aliis medicis scit hunc hominem tractare, ut ego sum tractaturus. Multum enim interest inter eos, & eum qui nos docuit. Cum putasset autem pater, eum hæc dixisse de Euphrosyno; Illum quoque, inquit, Fili, audio in hoc curando suam adhibuisse diligentiam, & nihil profecisse. Pantoleon vero, Exspecta, inquit, pater, & ipsa res indicabit. Hæc cum dixisset, & cæci oculos tetigisset, & magnum Christi nomen vocasset, & ab ipso precibus petiisset illius curationem, statim illi quidem oculorum, patri autem solvit tenebras impietatis, & effecit, ut aperte confiteretur pietatem; vel potius cæco duplicem dedit medelam: carnis enim & animæ cæcutiebat oculis, ut qui esset adorator idolorum, & per lucem jam corpoream apertos cordis habuisset oculos. Ambos ergo, cum credidissent, divino dignatur baptisate, & refert in numerum fidelium. Sed non eousque sisti poterat Eustorgii studium pietatis, ut qui esset pater magni Pantoleonis: sed apertissime ostendens, se errorem habere odio, cum contrivisset idola, quæ erant in cubiculo, ea jacet in fossam, ut quæ essent oblivione & profundo vere digna.

ANNOTATA.

Eustorgium senatorem faciunt antiquissima Mss.; filium autem ejus unicum fuisse Pantaleonem asserunt Mss. Bertinianum, Amandinum, & Audomarense.

End Notec Ebulæ nomen Mss. Bertinianum, Amandinum & quædam alia nusquam expriment: alia barbare habent Euvolam, Eubolam, Ebulam &c.

Mss. vetusta sic habent: Fili, nihil est Asclepius, nec Hippocrates, nec Gallienus, nec ceteri dii, quos colit Maximianus: quasi vero vel Hippocrates, vel Galenus (quem imperite omnia Gallienum appellant) umquam apud ethnicos pro diis habiti fuerint; cum id soli convenerit Asclepio, seu potius, ut Latine dicitur, Æsculapio. Sane vel hinc licet colligere, etiam antiquissima, quæ reperiuntur, Acta S. Pantaleonis & a rudi admodum auctore vel scripta vel interpolata fuisse, & diu post obsoletam apud Græcos Latinosque idololatriam.

Percussum & mortuum fuisse infantem hunc, pleraque etiam Mss. testantur: Bertinianum tamen, Amandinum, Marchianense, & reginæ Sueciæ tantum dicunt obligatum fuisse a serpente in parte corporis; eademque postea Pantaleonem inducunt dicentem: Crepet hic serpens, & puer liberetur; adduntque: Et continuo serpens crepuit, & puer liberatus est. Sed enim in eo conveniunt omnia Mss., quod paulo post Hermolao hoc prodigium narrantem Pantaleonem dixisse scribant: Ego autem cognovi hodie, quia non est Deus alius præter Dominum nostrum Jesum Christum, per quem mortui resurgunt: Innuunt ergo omnia miraculum duplex, suscitati nempe ad vitam pueri, & serpentis interempti; licet utrumque non æque omnia diserte explicent: sicuti nec satis disertus in hac re textus est Anatolii (patriarchæ Constantinopolitani, de quo egimus III Julii; ut post Allatium censet Wangnereckius noster in Prolegomenis ad Pietatem Marianam Græcorum num. 26) in Menæis excusis, ad hunc diem: inquit,

invenisti jacentem humi infantem, a vipera morsum, ac Deum precatus, illico puerum erexisti (vel suscitasti) & belluam dirupisti. At ibidem folio verso Theophanes, qui hymnos pangebatur seculo IX, clare mortuum fuisse ac deinde suscitatum, asserit. Ut ut est, si mortuus re vera nondum erat, erat certe morti proximus; utpote lethifero, juxta omnes, morsu serpentis ictus & afflatus veneno; ut vel sic geminatum hic miraculum fateri necesse sit. Cur ergo utrumque in sua Legenda prætermittit Bailletus? Nimirum id homini novo parum verisimile visum est, quod antiqui auctores omnes, qui vel breviter S. Pantaleonis attigerunt Acta, posteritati tradidere.

Hoc etiam cæci sanati miraculum, tamquam parum verisimile, Bailletus in Legenda præteriit, sicut & cetera omnia. Sed quid hic, obsecro, a veri specie alienum est? Nisi forte quis eo devenerit, ut, quidquid supra naturæ ordinem contigisse narratur, id statuat continuo, non modo verum esse non posse, sed ne veri quidem simile: quod quidem principium homine Christiano est indignissimum. De hoc certe prodigio, ut aliud nihil dicam, dubitare non sinit ecclesia Græca, quæ hujus cæci memoriam in Fastis atque Officio suo, annis singulis, ut post hæc Acta videbitur, celebrare consuevit.

CAPUT II.

Cæci sanati martyrium; constantia S. Pantaleonis adversus idololatriam & tormenta; frequens Christi apparitio sub specie Hermolai.

Haud ita magnum intercedit spatium, & moritur pater Pantoleonis. Moritur autem morte corporis: [Cæci aliorumque sanationes miræ medicorum invidiam] nam a morte animæ jam erat omnino liberatus per fidem & divinum baptismum. Quocirca Pantoleon cum invenisset, tempus opem ferre voluntati, famulos quidem liberat a servitute, & eis satis dedit pecuniæ: alia autem habuerunt

manus pauperum. Deinde eos etiam, qui erant in carceribus & qui tormentis vexabantur & morbis, circumiens curabat, & ea præbens, quæ erant necessaria: ut non solum morbi videretur medicus, sed etiam egestatis. Qua ex re quidnam accidit? Universa fere civitas, cum alios jussisset valere medicos, accedunt ad Pantaleonem & ab eo liberantur ab iis, quos unusquisque habebat, morbis; ut qui sibi quoque opem ferentem haberet boni spiritus gratiam. Hoc eum apud medicos in magnam vocat invidiam: & cum aliquando præteriret, qui prius fuerat cæcus, cujus videndi facultatis restitutio erat opus pietatis Pantoleonis, ægre ferebant, & inter se dicebant: Non est hic cæcus, qui nostram arguit artem, ut quæ nihil ei profuerit? Quis est ergo is, qui eum curavit, & qui potest talem præbere medicinam? Cumque eum advocassent, rogabant. Ille autem non celavit eum, qui fuerat medicatus.

[11] [& accusationes suscitant S. Pantaleoni;] Postquam vero intellexurunt, eum fuisse Pantoleonem, Euphrosyni discipulum; Magni, ajunt, magistri magnus est revera discipulus. Sic ignorantes de Christo prophetabant. Atque quærebatur quidem a medicis occasio propter invidiam, ut de eo detraherent apud imperatorem. Cum autem invenissent, ex confessoribus quemdam ab ipso curari, accedentes ad Maximianum, dixerunt: O imperator, quem tu jussisti omni studio discere medicinam, ut esset tuæ potentiæ utilis, is, ut videtur, & metum & benevolentiam tuam parum curans, obit eos medicans, qui sunt in deos contumeliosi, & eadem, quæ illi, non solum sentiens, sed alios quoque ad eadem colenda attrahens; cui nisi cito vitam ademeris, tibi non parvam afferet molestiam; ut qui multos quidem videas ab illo abduci a deorum sacrificio, Christo autem adscribi Æsculapii curationes. Cum hoc dixissent, ad fidem faciendam eorum, quæ dicta fuerant, rogabant, ut accederet is, qui aliquando fuerat cæcus: eum autem curarat Pantoleon. Postquam vero auditi sunt,

& is adstitit: Quomodo, dixerunt, Pantoleon tuos curavit oculos? Ille autem, Christo, inquit, invocato: idque cum nec breve quidem tempus mecum esset moratus, ut aliqua cogitatio artis [nobis] posset in mentem venire: sed invocationem propemodum præcessit visio oculorum. Tibi autem quid videtur? inquit imperator: Christum esse dicis, qui te curavit, an deos? Qui vero curatus fuerat, Imperator, inquit, hujus rei iudicium est rebus ipsis permittendum. Hi quidem, quos vides, medici, cum pro me multum laborassent, sibi quidem profuerunt; ut qui meas attonderint facultates: mihi autem nihil, immo vero etiam obfuerunt; ut qui modicam lucem, quam habebam, corruerint. Quemnam ergo oportet existimare adiutorem? Æsculapiumme, qui a multis fuit vocatus, & nihil profuit; an Christum, qui a solo Pantoleone invocatus, caram mihi lucem statim donavit? [Hoc, o imperator, quonam modo aliter dixerim? Nam hoc ipsum est, vel cæco, ut dicitur, evidens.]

[12] [cæco autem sanato martyrium.] Ad hæc Maximianus cum non haberet, quod diceret, & quodammodo solo jussu ei posset persuaderi; Noli, inquit, te stulte gerere, & ne Christum quidem omnino nominare: aperte enim dii tibi lucem donarunt. Is autem ad veritatem, non ad potestatem, omnino adspiciens, & liberius loquens, quam cæcus Evangelii; Tu, inquit, te stulte geris, qui eos, qui sunt cæci, vocas datores lucis, quibus consimiliter tu quoque cæcus permanes, qui talia opinaris, & non potes intueri ad lucem veritatis. Propter hæc tyrannus fuit ira incitatus. Quomodo enim omnino aures, quæ emarcuerunt & corruptæ sunt assentationibus, asperiores, quæ ex veritate dicitur, sustinuerint orationem? Statimque vera esse judicans, quæ ei prius dicta fuerant a medicis, jubet amici Christi caput amputari, pœnam veritatis ei mortem inferens, & invitus efficiens, ut pulcras Christo referret gratias, qui eum curaverat, nempe confessionem. Bonus autem Pantoleon ne sic quidem neglexit ea facere, quæ

tempori & rebus conveniebant. Sed cum Martyris corpus emisset ab iis, qui interfuerant, id cum patre suo sepelit; ut qui per suam in Christum confessionem, eum sibi proprium esse duxisset, & cognatione sanguinis eum reputasset longe conjunctiorem.

[13] Deinde imperator ad se accersiit Pantoleonem. Ille vero cum abduceretur, [Tum S. Pantoleon adductus ad tyrannum,] labris canebat psalmum temporis convenientem: Deus, dicens, laudem meam ne tacueris: quoniam os peccatoris & dolosi in me apertum est. Locuti sunt adversum me lingua dolosa, & verbis odii circumdederunt me, & oppugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, calumniabantur: ego autem orabam. Et reddiderunt mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Sed fer mihi opem, Domine Deus meus, & salvum me fac secundum tuam misericordiam. Induantur, qui me calumniantur, confusione, & amiciantur, tamquam diploide, ignominia sua: servus autem tuus lætabitur in te. Cum finita autem esset ejus precatio, stetit coram rege, aut, ut melius dicam, non coram illo, sed coram immortalis, & eo, qui est in æternum: coram eo enim vere stabat, & mente conversabatur. Cui ille primum placide & benigne: Non bona sunt, o Pantoleon, ea quæ de te audivimus, a te magnum quidem esse contemptui habitum Æsculapium, & alios, qui sunt apud te, deos: in illum autem Christum, qui male periit, te tuam spem posuisse, & eum solum Deum nominare. Quamquam non ignoras omnino, quam ego te benignis adspexerim oculis, & quemadmodum, cum ego te in meam adscivissem familiam, præceptori tuo Euphrosyno diligenter mandaverim, ut te quamprimum faceret in medicina præstantissimum, ut mihi ea in re posses esse usui. Tu autem. Sed omnino homines multa falsa dixerint & inania. Et ideo te accersii, ut illa, quæ a me sunt audita, arguantur esse vana, & invidorum alioqui hominum calumnia; & maximis diis, ut par est, offeras sacrificium.

[14] Ad hæc Pantoleon; Facta, inquit, o imperator, sunt verbis magis credibilia & fortiora; [idololatrias confundit, veramque fidem probat,] & ante omnes quidem res alias præcedere oportet fidem & veritatem: in Deum autem pietas, quo est excelsior, eo majori perfectione & absolute indiget. Atque is quidem, qui a me colitur & adoratur, cælum fecit, terram constituit, mortuos suscitavit, cæcis visum reddidit, leprosos curavit, paralyticos erexit: idque sola voluntate & verbo. Qui autem a vobis dicuntur & coluntur dii, nescio an aliquid tale fecerint, aut possint omnino facere. Et si velis, id nunc re ipsa experiamur. Accedat huc aliquis ex iis, qui laborant immedicabiliter, & quorum curationem desperat ars humana & manus. Accedant autem etiam, qui sunt apud vos sacerdotes. Deinde ab eis quidem sunt primum dii illorum invocandi: a me autem is, quem colo. Et qui nominatus morbum fugaverit, is Deus solus reputetur & colatur: alios autem in malam rem amandemus, eos magna obruentes oblivione. Placuerunt hæc imperatori. Erat enim hoc Dei & divinæ ejus providentiæ consilium, ut sic recta fides vel apud ipsos inimicos esset citra controversiam, & in aperto magis vinceret veritas.

[15] [paralyticum, quem ipsi non potuerant, statim sanans.] Adducitur itaque in medium vir paralyticus, qui jam longo tempore decumbebat in lecto, & qui propemodum non poterat magis moveri, quam qui eum tenebat lectus. Cum itaque accessissent vanorum deorum sacerdotes, & ii, qui versati fuerant in medicina, alii quidem Æsculapium, [alii vero Jovem], alii autem Dianam, alii vero alios deos invocabant, amentes iis rebus supplicantes, quæ mente & sensu carent, & maxime in re tam magna, & quæ usque adeo superabat naturam. Erat enim æque difficile, & ipsum convalescere, & videri illorum deos sensu & ratione præditos. Quænam enim adeo muta & levia possunt aliis ullam præbere curationem: ergo nec præbuerunt: sed cum multa

petiissent ii, qui dicti sunt, hoc ipsum, quod erant, [nempe lapides] iis, qui rogabant, aperte apparuerunt. Rogantes autem videns Pantoleon, inanem eorum laborem decore subridendo, subsannavit. Postquam vero ipse quoque jussus fuit invocare, tollit quidem in cælum oculos, cum iis autem extollit vocem *, & Domine, inquit, exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. Ne avertas faciem tuam a me: in quacumque die tribulor, inclina ad me autem tuam. In qua die invocavero te, [celeriter] exaudi me: & ostende iis, qui te ignorant, & eos, qui non sunt, deos colunt, te omnia posse, o Rex, tua potentia. Nihil est autem, quod a te non possit fieri. Sic dixit; & cum tetigisset manum ejus, qui jacebat, dicit: In nomine Christi, qui erigit eos, qui sunt confracti, esto sanus, & sane utere membris tuis. Dixit, & verbum effectus est consecutus; neque amplius lectus paralyticum, sed ejus pedes sustinebant, audacter ingredientem, & propemodum exsipientem, & statim cum magna voluptate domo egredientem.

[16] [Illi ergo ad ejus necem tyrannum accendunt,] Neque vero ad eum usque constitit curatio; sed ipse quidem corpore, multi autem alii animo paralytici, & morbo impietatis enervati, cum vidissent quod factum fuerat, surrexerunt & erecti sunt: & postremo, priori errore condemnato, verum Deum coluerunt. [Sic enim Dominus & illuminat cæcos, & scit erigere confractos.] Atque sceleratos quidem sacerdotes & medicos, qui sua sponte erant immedicabiles, non subiit lumen veritatis: sed cum a malis rebus liberari non possent *, ut qui essent iis diu assuefacti, accedentes ad Maximianum, ad iracundiam provocarunt eum adversus Sanctum: Si siveris illum vivere, dicebant, & dii simul tibi peribunt & sacrificia: & aperte fabula, nostra videbitur religio & sacra orgia: Christiani autem nos profuse ridebunt, & res illorum magis florebunt, & erunt nostris multo validiores. Hæc cum dixissent, ille facilem eis aurem præbuit, & paruit.

Sanctum itaque accersit imperator, & tamquam escam benignitatis ei imperator porrigens admonitionem: Crede mihi, inquit, Pantoleon, & diis offer sacrificium. An non vides, quod quibuscumque non est persuasum, ut sacerent quod dictum fuerat, ii gravissima supplicia & mortem habuerunt incredulitatis remunerationem? Horum est testis, qui nuper misere vita privatus est, Anthimus ille senex. Ego autem curam gero tuæ juventutis, neque volo te tam male perire: scito enim, fore ut te multa & gravia excipiant supplicia, si eandem sequaris inobedientiam.

[17] Pantoleon vero, vitans quidem admonitiones, tamquam apertam fraudem; [cujus blanditias minasque spernens Sanctus,] minas autem contemnens, tamquam ipsis somniis imbecilliores, Ne existimes, inquit, o imperator, fore ut me persuadeas admonitionibus, nec ut me minis terreas. Quid enim me vel ex bonis mundi capiet, vel terrebit ex rebus terribilibus, qui non solum mortem contemno, sed eam etiam optandam arbitror propter Christum? Pro eo autem tormenta tantum abest ut extimescam, ut etiam magnum damnum existimem, si non sint plura & gravissima; & in iis clementiam quavis crudelitate duco esse graviorem. Egregium certe Anthimum, non ut tu miserum, sed valde etiam beatum esse judico, & ejus mortem cuivis vitæ præfero, quod tali fine talem ornavit senectutem, & canitie alborem sanguine cruentavit martyrii. Quod si ille, qui erat tam provectæ ætatis, adeo fortem & constantem se ostendit; me, qui sum adhuc juvenili ætate, quæ non oportet gravia sustinere, ut iisdem, quibus senex, coronis dignus habeat? Non ergo persuadebis, non expugnabis, non nos ab hac abduces confessione: non per * sacra mihi & divina signa *, quibus ego factus sum certior de veritate. Patriam enim pudore affecerim, & matris, quæ me peperit, pietatem, a qua in iis, quæ ad pietatem pertinent, pulcre prius fui informatus, & cum qua in æternis tabernaculis propero requiescere. Hæc dixit Pantoleon; & paucis ostendit,

qualem virum offendisset is, qui de sceptris & throno se jactabat. Quamobrem cum nesciret, quam posset ratione persuadere, expertus est per tormenta; quod erat potestatis, non autem sapientiæ & prudentiæ.

[18] Et primum quidem in ligno fuit appensus, & ferreis Martyr laniabatur unguis. [laniatur unguibus & lampadibus aduritur;] Præterea autem ignis quoque lampades lateribus ejus admovebantur. Ille vero non plagis & ustionibus, sed ei, qui potest opem ferre, attendebat, & oculos in cælum tollens, orabat; & ideo statim adfuit liberator, & Christus apparens in habitu Hermolai senis, eum vere ac germane consolabatur & recreabat, Ego enim sum tecum, dicens, in omnibus, in quibus propter me patiens, te fortiter geris. [Quod autem adesset, non procul abfuit probatio:] nam simul laxatæ fuerunt manus lictorum, extinctæ quoque sunt lampades, & a castigando abstinuit imperator, & plane dubitabat, quid ageret. Jubet ergo eum demitti de ligno, non quod misereretur, sed potius quod plane nesciret, quid ageret. Deinde propius accedens, Quænam est, inquit, o Pantoleon, ars præstigiæ, quæ tibi exstinxit lampades, & satellitibus vires & vigorem abstulit? Ille autem, Meæ, inquit, præstigiæ est Christus, qui etiam adest mihi hæc operans. Si ergo, inquit, majora tibi tormenta infligam, quidnam facies? Quid aliud, inquit Martyr, quam ipse quoque majores consequar remunerationes? Audivit improbitas, & voluit experiri: neque enim bonis noverat credere, neque abstinebat a malis.

[19] Jussit ergo afferri lebetem ferreum, cui inerat plumbum, ipsumque igne inferne succendi, & in eum Athletam injici. Postquam autem diligenter factum est; quod jussum fuerat, cum duceretur Martyr ad supplicium, rursus orationem, tamquam ad extinguendum comparatam, [inde a Christo apparente liberatus, plumbo liquato immergitur;] & consolationem, quæ satis possit

eum refrigerare, sumit in ore, & eam in terribili illo cecinit lebete, Exaudi Deus vocem meam, dicens, dum oro ad te: a timore inimici libera animam meam: protege me a conventu malignantium, a multitudine operantium iniquitatem. Sic oravit, & rursus in forma sancti senis Hermolai Christus ab eo visus est, & lebetem una cum eo est ingressus, & ignis protinus est extinctus, & plumbum in naturalem mutatum est frigiditatem. Et rursus oratio & psalmus opportune ab eo canebatur: Ego ad Deum clamavi, & Dominus exaudivit me. Vespere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet deprecationem meam.

[20] [similiterque liberatus, in mare frustra conjicitur.] Atque ex iis quidem, qui aderant, alios omnes cepit admiratio: solus autem imperator valide in suo hæsit errore: qui apud se cogitabat, quonam supplicio Christi puniret Martyrem, & aut eum a pietate traduceret, aut male vita privaret. Cum autem consulerent, qui aderant, ut in profundum maris jaceretur Sanctus, (nam etiam post decessum, Christianis ejus invidebant reliquias) audiens imperator, est persuasus; & jubet gravissimum lapidem ejus collo alligari, & sic in mare immitti. Curæ autem fuit ministris, ut cito id, quod eis imperatum fuerat, exsequerentur; Deo vero, ut manum præberet adjutricem ei, qui propter ipsum patiebatur. Quod quidem etiam factum videre licuit. Nam illi quidem cum ad mare venissent, & ejus collo lapidem alligassent, in profundum transmittunt: Christus autem cum in priore Hermolai forma rursus apparuisset, effecit, ut lapis quidem, non secus atque folium arboris, mari supernataret: illum vero, non secus atque magnum prius Petrum, manu deducens, fecit pedibus ambulare super fluctus. Ipse enim, qui redimebat & servabat, ipse erat, cujus in mari viæ, & in multis aquis semitæ & vestigia, ut divinus ait David, non sunt cognita. Ingrediebatur ergo Pantoleon ille admirabilis, & jam erat in littore, laudem contexens ei,

qui servaverat, dignam pia illius anima, & rebus admirabilibus. Quem cum sic vidisset salvum præter spem imperator, Quid hoc est, inquit, Pantoleon; mare quoque tuis superasti præstigiis? Ille autem, Etiam mare, inquit, fecit, quod jussum est a Domino. Ei etenim cedit mare & terra, & quæcumque sunt, ei magis cedunt, quam tibi imperatori qui nunc ad tempus serviunt.

ANNOTATA.

Antiqua Acta Mss. idem asserunt: Et cooperabatur in omnibus ei Christus: videntur adeo sanationes adstrui miraculosæ, quæ ipsi in ecclesia Græca illustre cognomen dederint, ut supra in Commentario dictum. Bailleti tamen delicata fides appellare eas maluit, opera caritatis, quorum exercendorum opportunitatem ei dabat sua (artis medicæ) professio.

In Actis vetustioribus Mss. plures dii enumerantur, & quidem cos inter Hippocrates, & in quibusdam etiam Galenus; quod ineptum diximus.

- * Gr. vix possent
- * Gr. post
- * Gr. testimonia vel martyria

CAPUT III.

**Aliæ Martyris nostri victoriæ, SS. Hermolai &
Sociorum ejus primum,
deinde etiam suo condecoratæ martyrio.**

Ad hæc tyrannus, volens potius male persuadere, quam bene persuaderi & salutariter, jubet omne genus feras produci adversus Virum egregium. [Objicitur bestiis,] Quæ cum adductæ essent, & illum prope statuisset, partim quidem ei metum incutiens, partim autem fingens

se moveri misericordia, & in omnem se partem versans, ut persuaderet; Hæc, inquit, o Pantoleon (ei feras ostendens) adductæ sunt propter te & tuum interitum. Si tui ergo ulla moveris misericordia, (ego enim tuæ curam gero formæ & ætatis) velis persuaderi, & videri esse prudens & cordatus, ut qui possis vitam morti præferre, lætitiâ doloribus, ignominia gloriâ & delicias. Cui Sanctus: Si antequam essem expertus Dei, quam mei suscipit defensionem, a tuis verbis non potui persuaderi; nunc ex quo sum tantum consecutus auxilium, persuadebor? Cur me ferarum crudelitate perterrefacere quæris, o imperator? Qui enim satellitum tuorum ad torquendum paratas manus inutiles effecit & imbecillas, & ignem reddidit frigidum, & plumbum in aquam transmutavit, & ipsum mare constrinxit compedibus, poterit omnino feras quoque mansuefacere, & eas nobis efficere ovibus mansuetiores.

[22] Cum ergo non parens Christi Martyr, esset pugnaturus cum bestiis, [quæ Martyri blandiuntur; quod conversionis multorum est occasio:] ut qui levius esse reputasset, tradi bestiis, quam adorare dæmones; confluit quidem universa civitas ad videndum id, quod fiebat; tam pulcrum scilicet Juvenem, & corpore & animo præstantem, qui nihil mali fecisset, male passurum, & feris tradendum bestiis. Abductus est autem Justus, confidens ut leo, sicut canitur, & nihil molle ac remissum intuens, aut quod moveret ad misericordiam. Quomodo enim id erat facturus, cum rursus in conspectum veniret Hermolaus, & juberet eum esse bono animo? Deinde cum bestia jam cum Athleta essent congressæ *, sic jubente tyranno, qui aderant quidem, putabant fore, ut Sanctus statim discerperetur, perinde ac si non esset, qui servaret & eriperet: sed de Viro pio non sic statuerat is, qui dicit: Altissimum posuisti refugium tuum; non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Et: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis

leonem & draconem. Itaque nec spem fefellit ejus, qui crediderat. Tantum enim abfuit, ut feræ Sancto malefacerent, ut eæ propemodum ne feræ quidem viderentur; feræ, dixi, immo nec, ut semel dicam, animantia ratione carentia, & vi intelligendi privata,; sed tamquam prudentia, & ex numero eorum, quæ sunt ratione prædita, cum magna reverentia accederent ad Martyrem, suaviter blandientes, benignaque & medicante lingua pedes tangentes: & alioqui inter se contenderent, quænam prima ad eum accederet, & non prius recederet, quam Martyr ei manum imposuisset, & ei benedixisset.

[23] [ideo eas interfici infodique jubet tyrannus.] Licebat ergo videre rem maxime novam, [& longe jucundissimam,] homines quidem mutatos in ferarum sævitiam; rursus autem videri feras, tamquam ratione præditas, & credi humanam habere mansuetudinem. Ii certe, qui aderant, admirati id quod factum fuerat, clamabant: Magnus est Deus Christianorum, qui quidem est solus & verus: & Dimittatur justus. Quid igitur? Qui vere erat ferus & crudelissimus, imperator iram infert in bestias, & omnes statim tollit de medio, perinde ac eis invidens prudentiam, & non potens ferre earum reprehensionem. Illæ autem cum sic essent interfectæ, multos dies manserunt a nullo comesæ ex carnivoris, Deo in hoc quoque Athletam honorante, & ad pietatem alios hortante: adeo ut cum hoc stultus rescivisset imperator, eas jusserit infodi, sic multis fidem confirmans. Sic ergo dubitans Maximianus, Quid faciam, dicebat, Pantoleoni? Jam enim, ut videtis, multos abduxit a deis. Illi autem, Fiat, ajunt, rota; & ea in altum locum feratur. Deinde cum ei fuerit alligatus Pantoleon, per declive mittatur: accidit * enim omnino, ut cum deorsum feratur, ipse per partes & membra conteratur, & sic malus male pereat. Et hæc quidem illi prompti ad malum inveniendum, & qui nihil æque bene faciebant, ac lædebant. Deus autem, qui semper protegit eos, qui illum diligunt, ne nunc quidem

deserit Pantoleonem; sed eum rursus defendit, sicut carum filium.

[24] [Martyrem rota perdere frustra volunt, sed non impune.] Atque interim quidem mansit in carcere, donec constructa esset rota. Cum vero ea esset jam constructa, rursus concurrente magna multitudine, utpote quod imperator ipse adesset spectator, alligatur Martyr rotæ, & ipse desuper per declive dimittitur. Et illi quidem psalmus movebat labra, & preces, quæ Potentem vocabant ad auxilium; ille autem protinus aderat, eum confirmans: & ad ostendendam præsentiam, rumpebantur vincula, Martyr relexabatur, & erat ab omni malo integer. Rota autem non tam contra illum, quam pro illo acta, occidit multos infideles & sic fit pœna ultrix eo modo, qui dici nequit: & cognoscitur Deus judicia faciens, & Deus ultionum libere agit. Propter hoc timor invasit civitatem, imperatorem admiratio. Et cum esset adhuc crassus vitio, nec posset lucem suscipere veritatis, rogavit Sanctum: Quid hæc sibi volunt? Et quousque ex nostro populo alios quidem a diis abduces, alios autem morti dedes, ut horum quidem detrimentum patiamur, illos autem etiam nobis habeamus adversos? Deinde etiam rogavit, quemnam habuisset doctorem, & ex quo didicisset Christianismum.

[25] Christi vero Martyr confidenter confitetur Hermolaum; [Sistuntur tyranno SS. Hermolaus & Socii,] ut qui non posset eum celare, qui non erat angulo dignus & oblivione, sed luce. Cum autem jussisset, ut ei produceretur in conspectum, minime distulit Martyr; ut qui didicisset experientia, qualis esset apud eum lingua & ingenium, quæ facilius capere possent, quam capi. Abiens ergo ille jussus simul cum tribus militibus, quibus credita fuerat ejus custodia, venit in domum, in qua latebat divinus Hermolaus. Quem cum ipse adspexisset, Cur huc venisti, Fili, & quam de causa? rogavit. Ille vero, Te vocat, inquit, imperator, domine mi senex. Is vero

dixit, se hoc scire; quoniam adest tempus patiendi & moriendi pro Christo, ut ipse ei significaverat illa nocte. Postquam ergo illi constiterunt ante imperatorem, ille rogavit, quisnam esset, & quod esset ei nomen. Is vero & nomen dixit, & non celavit se esse Christianum. Deinde cum rogasset imperator, an etiam secum alios haberet Christianos: ille, cum esset verax, dixit, Hermippum & Hermocratem, quos habebat. Cum eos ergo jussisset etiam sisti cum Hermolao; ubi affuerunt, Vos estis, inquit, qui Pantoleonem a cultu deorum abduxistis? Illi autem, Eos, inquiunt, qui ipso digni sunt, Christus scit ad lucem vocare. Imperator autem, Missis, inquit, nugis, si vultis ab hac priore culpa absolvi, & iis, qui a nobis amantur, & primos honores a nobis consequuntur, annumerari, efficite, ut ei persuadeatur diis sacrificare. Illi vero, Quomodo, inquiunt, hoc fecerimus, qui primum nobis persuaserimus Christum non deserere, nec surdis simulacris offerre sacrificium? Hæc dixerunt, & sensus & mentis oculos in cælos sustulerunt. Sic precantibus autem apparet Salvator; & totus statim locus agitur & movetur.

[26] Emotæ autem re vera mentis imperator dicebat, deos indignatos movisse terram. [& contritis idolis, damnantur capitis:] Cui Martyres prudenter admodum & fortiter; Si contigerit, ipsos quoque deos tuos, inquiunt, una cadere? Nondum finita erat oratio, & quidam ex ministris imperatoris accessit ad illum, nuntius calamitatis, Dii, dicens, o imperator, ceciderunt & contriti sunt. Sic illi terribiles & terram quatientes, jacebant in terram dejecti tristi casu, iis, qui non erant æque cæci & plane lapides, ridiculi. Atque alius quidem, qui vel parum habuisset prudentiæ, & non ei sola forma obstaret, ne aperte crederetur esse pecus, Deum verum agnovisset, & qui posset hæc facere: sed non ille; qui quantum melior evasisset, & quantam utilitatem ex pietate percepisset, statim ex rebus ipsis aperit: statim enim tres illos Sanctos, e postquam eos multis affecisset suppliciis, damnat

capitis. Magnum autem Pantoleonem interim mittit in carcerem. Atque Martyrum quidem sic interfectorum corpora curæ fuit Christianis tollere, & ea, ut par erat, sepelire.

[27] Pantoleonem autem cum imperator vocasset e carcere, [quæ sententia, post elusas tyranni artes,] Putasne, inquit, te posse vivum meas manus effugere, si non accedens prius diis sacrificaveris? Idque cum doctor tuus Hermolaus, Hermippusque & Hermocrates id, quod bonum est, mutati jam didicerint, & diis sacrificium obtulerint, qui etiam a nobis obedientiæ acceperunt remunerationem, ut sint primi in palatio? Si ergo tu sacrificaveris, eorum pulcram imitatus mutationem, tunc videbis, Pantoleon, quam ego, qui sum gravis in puniendis iis, qui non parent, sim liberalis & munificus in benefaciendo iis, qui parent. Hoc autem dicebat maligne & malitiose (quod attinet, inquam, ad Sanctos) ad illi persuadendum. Quomodo enim; quos jam ante interfecerat? Sed ut * inescaret eum, qui a Deo illuminabatur. Quamobrem nec latere potuit: sed, Eos ipse quoque videam, inquit, o Imperator, ante tuam adstantes faciem. Maximianus autem nondum cessans fraude agere, (posuit enim ipse quoque spem mendacium, ut dicam cum magno. Esaia, & statuit se mendacio tegere) Non adsunt hic, dixit, sed aliqua necessaria de causa missi sunt a nobis in aliam civitatem. Martyr autem, Vel invitus, inquit, verum dixisti, cum diligas mendacium: sunt enim nunc in cælis, degentes in civitate Dei.

[28] [fertur etiam in S. Pantoleonem; sed exsecutio mire suspenditur,] Cum vero nullum non movisset lapidem, lapidum adorator: videret autem, eum nihil de sua remittere constantia, & neque cedere assentationibus, nec verborum suasionibus, nec donorum promissis, nec suppliciorum minis, neque aliquo alio ex iis, quæ vel

delinire, vel perterrere possunt, abduci a pietate, ubi eum adhuc flagellis vehementer cecidisset (non quod speraret se aliquid posse efficere, sed ut expleret suam animi libidinem) ut gladio mortem subiret, eum condemnat: & deinde post mortem pulcrum corpus igni mandari: is, inquam, condemnat, qui æterno igne vere erat dignus. Ducebatur itaque Athleta ad locum consummationis, commissus manibus lictorum. Quo quidem cum venisset, & esset ejus animus plenus gaudio, (sciebat enim, ex quibus afflictionibus quales eum essent excepturæ voluptates) psallebat hoc Davidicum: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam: Dominus juste concidet cervices peccatorum. Deinde facit hic quoque Deus miraculum non minus prioribus miraculis. Oleæ enim plantæ eum alligant, collum autem ejus quidam ense ferit. Statim autem ferri quidem conversa est acies, ceræ similis: mansit autem collum, sicut erat ab initio, sectionis nullum penitus habens signum.

[29] [donec vult, non jam Pantaleon, sed Panteleemon;] Ea de causa tremor invasit occisores, & accedentes ei fiunt supplices, quem prius existimabant ne dignum quidem esse apud eos vivere: cujus etiam pedes speciosos prehensantes, quid non dicebant, quid non faciebant, audaciæ petentes veniam, & in Christum fidem aperte confitentes? Ille autem non solum, quod ad se attinet, remittit, sed etiam eis a Christo perfectam petit remissionem. Quamobrem vocem quoque audiit de cælis confirmantem, consummanda ea, quæ petiverat: eumque non amplius esse vocandum Pantoleonem, sed Panteleemonem. Res autem, dicebat ea vox, nomini conveniet: plurimi enim per te consequentur misericordiam. Hanc vocem cum ille audiisset, & de iis, quibus dignus erat habitus, certior factus esset; conversus, jussit lictores facere, quod eis imperatum

fuerat. Illi autem renuebant, & iudicabant, hoc esse minime tolerandum. Cum vero instaret Martyr, ut facerent, quod a tyranno eis imperatum fuerat, aperte dubitantes, & quid facerent ignorantes, seipsos utrisque dividunt, nempe pietati, & sancti Viri jussui. Et cum omnia prius membra essent deosculati, quamque eum revererentur & colerent, satis testati essent, beatum ejus caput deinde ense amputant vicesimoseptimo Julii. Quod quidem, ut arbitror, non potuissent, si ille non annuisset, ut qui nollet a martyrii magna dignitate excidere.

[30] Suntque rursus miracula miraculis consequentia, eo, [quando sanguis pro lacte fluit; & olea fert fructus.] qui glorificabatur, glorificante eum, qui propter ipsum hæc pati delegit. Lac enim fluxit protinus pro sanguine, & planta oleæ, cui fuerat alligatus, conspecta est tota fructu onusta. Quod quidem cum venisset ad tyranni notitiam, jubet plantam excindi, & corpus Martyris igni tradi, sicut etiam prius jusserat. Atque milites quidem, qui crediderant, non amplius reversi sunt ad imperatorem, eum condemnantes magnæ crudelitatis; & quod Magi Herodi fecerunt, imitantes: Deum autem, & ejus Martyrem perpetuo glorificabant. Quin etiam cum quidam fideles convenissent in eo ipso loco extra civitatem, in quo Martyr subiit consummationem, sacrum illud corpus in suburbano cujusdam scholastici (erat autem ei nomen Adamantius) sacrosancte deponunt: In gloriam Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cui est una divinitas, & regnum: cui convenit honor & adoratio in secula seculorum, Amen.

ANNOTATA.

Acta antiquiora Mss. hic addunt: Et occidit rex in illo die ex eis, qui clamabant, mille homines; in quo consonant omnia exemplaria; non omnia tamen in eo, quod sequitur: Quidam & bestiis projiciebantur; nec eos tangebant bestię ... Homines autem, qui mortui sunt, Christiani

occulte sepeliebant. Rex autem jussit fodere fossam magnam, & illuc mitti bestias simul cum hominibus. Quibus, amabo? Iisne, quos jam Christiani occulte sepelierant?

Non videtur Metaphrastes rem ausus scribere, ut legerat; utpote non creditu tantum, sed etiam conceptu difficilem: sic enim habent Acta antiquissima: Et rota recurrens occidit de gentilibus animas quingentas.

Itane vero; id milites in Christum fidem aperte confitentes fecerint; & quidem jubente Martyre? Atqui id Acta etiam vetustiora habent omnia. Interpolata sunt igitur; & quidem hoc loco turpiter.

Acta antiqua narrant, jussos id fuisse a tyranno milites; & quidem alios, quam qui necem intulerant Martyri: hi enim milites noluerunt hoc facere, contemnentes præcepta regis propter visionem & vocem, quam audierant; ut additur in Ms. S. Salvatoris Ultrajectino, & in codice nostro ✕ Ms. 74. Mombritius vero aliter legit, & novum profert miraculum: Venientes autem milites, fecerunt sicut jussit: & tamen apponentes ignem ad sanctum corpus, divisus est ignis in duas partes. Et illæsum eum aspicientes, glorificabant Deum ... & sepelierunt eum in eodem loco, ubi decollatus est. Acta sunt hæc in Nicomedia civitate quarto Iduum Juniarum. Hunc diem mortis alibi non legimus: cetera tamen habet etiam Hilarion monachus in supplemento ad Legendam Jacobi de Voragine, Mediolani excuso anno 1494, fol. 66.